

הלכות שבת סימן שעח

שעח דין חצרות הפתוחות זו לזו, ובו ה' סעיפים:

א אִשְׁלֵשׁ חֲצֵרוֹת (א) פתוחות זו לזו (ב) כפתוחות לרשות הרבים, וערכה כל אחת מהחיצונות עם האמצעית והחיצונות לא ערכו יחד, החיצונות אסורות זו עם זו, והאמצעית מתרת עם כל אחת מהן וכן מתרות עמה. ג במה דברים אמורים, כשנתנה לאמצעית (ג) ערכה כזו וערכה כזו "או שנתנו החיצונות ערוכה (ד) באמצעית (ד) בשני ימים, אבל אם נתנו שתי החיצונות ערוכה באמצעית (ה) בבית אחד, (ו) שלשתן מתרות זו עם זו: ב' ימי חצרות זו לפנים מזו (ז) ופנימית פתוחה לחיצונה והחיצונה למבוי ויש לפנימית דריסת רגל על החיצונה, אם ערכה פנימית (ח) לעצמה ולא החיצונה, או שערכה כל אחת לעצמה ושכח אחד מהחיצונה ולא ערב, (ט) פנימית מתרת (י) והחיצונה אסורה. ערכה חיצונה ולא פנימית, או שערכה כל אחת לעצמה ושכח אחד מהפנימית ולא ערב, [*] (יא) שתיהן אסורות. ערכה (יב) כל אחת לעצמה, כל אחת (יג) מתרת בחצרה: ג' ערכו ביחד ונתנו ערוכה בחיצונה ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא ערב, (יד) שתיהן אסורות (טו) עד שיכבשל רשותו. ואם נתנו ערוכה בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא ערב, (טז) שתיהן אסורות, אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא ערב, (ז) (ז) 'פנימית מתרת: ד' אם יחיד דר בפנימית ויחיד בחיצונה

א משנה ערוכה פיה ורכי שיעור שם שם ג שם בגמרא מ"ז ד' ד' ד' ד' אמצעית כאלו דרה קום ואין דירי חיצונה באמצעית ה שם בגמרא ו' דהשתא לא מחברי חיצונות סתרי ד' משנה ש ע"ה זכבמא ח' דרגל ח' חיצונה במקומה אוקרת שלא במקומה ט שם בפשטה זכבמא י' וז"ל ד' ד' ד' ד' להפסק סתמי חיצונה דאמרי לתקוני

שפתיהן ולא לעוהו. וסוגרת הדלת ומשפשת לעצמה כ שם בפשטה

שערי תשובה

(ב) באמצעית. דאז דמי כאלו בלתי דרים באותו בית, ונחצר דההוא בית הוון: (ג) פנימית. דאחרא לדשא באפי חיצונה. ואע"ג דערוב החיצונה בפנימית, אמרה לה לתקני שדרתיה ולא לעוהו:

ואף שיש להם חלק בבכ"ח אין בכך כלום, וגם מתרים בני חצר לעיר לטלטל בתוך העיר דהשיב באורחים (וע"ש שכתב דבריו משמע שהרעה לטלטל בעיר יש לו לפי חלק בעירוב שבתו העיר, דהוי כאלו סלק דענה מהדרים חצר לעיר, וע"כ סימן שפ"ו, ולפי טעם דהשיב באורחים נראה דא"צ ערוכ ודאמרי נראה דהערוב מנע, שנה מורה שלא סלק עצמו מכלובו בתוך העיר. וע"כ לקמן בדברי ה"ב שכתב שאין יכולים לערב

משנה ברורה

שקאחד שלא נתן חלק בעירוב אסור על השאר, אם לא שיכבשל את חלקו להם: (יא) שתיהן אסורות. דקדומא לן רגל האסורה במקומה^(א) אסרת שלא במקומה^(ב) כשיש לו דריסת רגל שם, אם לא שיכבשל את רשותו לבני הפנימית (ג) וגם רשות דריסת הרגל שיש לו בחיצונה לבני חיצונה: (יב) כל אחת וכו'. דרגל המתרת במקומה אינה אסרת שלא במקומה^(ט): (יג) מתרת בחצרה. רוצה לומר, שאין הפנימי אסור על בני החיצונה אף שיש לו דריסת הרגל עליו: ג' (יד) שתיהן אסורות. שאם השוכח הוא אחד מן הפנימית, בנודא אסור על החיצונה בין שאוסר במקומו, ואפלו אם השוכח מן החיצונה, אז החיצונה ודאי אסורה, וגם הפנימית אסורה אף שאין לחיצונה דריסת הרגל עליה, דכיון שערכו יחד הרי היא כמו שדחה בחיצונה ואוסרת עליה, ולא מהני כנה שישתלקו מבני החיצונה ותסגר פתחה, דהא לימא לערובה גבה, ועקר הערוב משום דירה, דהוי כאלו דר במקום הערוב: (טו) עד שיכבשל רשותו. רוצה לומר, לשתי החצרות, וכמבאר בסימן שפ"א: (טז) שתיהן אסורות. דכתבא חשיבא, אם לא שיכבשל רשותו לשני החצרות, אבל אם יכשל רק לבני הפנימי לא מהני^(ז): (ג) אפלו אם ירצו להסתלק מהחיצונה ולסגר פתחה [נאחרונים]: (יז) פנימית מתרת^(ח). דכנולה היא להסתלק מהחיצונה, דאחרא לדשא ומשפשת, דהא ערובה אצלה. ואף-על-גב דמתחלה נשתפפו יחד, יכולה לתור בה ולומר לה: לתקני שפתיהן ולא לעוהי, כי לא היה בדעתי שיעצת

שער הציור

ערכו, או שהאחת ערכה לעצמה והשניה ונה מינה בששמינה עשר גמות] לא ערכה, זו שלא ערכה אסורה ושערכה מתרת וכן לענין עוקה, תלוי במי שפשה העוקה. ודע, דהשטטמי תרר הפגן אברהם בששעין קטן^(א) שכתב דאם ערכה וכו' ומסרת אותה שעשעא גמא לשפך להדא, שריבים מאחרונים השיגו על זה^(ב), תוספת שבת בגדל ישיע וצניא אגמים ונהר שלום: (ב) עלת שבת ואלה רבה: (ג) דאם יכשל רק רשותו לבני הפנימית, רק פנימית מתרת ולא החיצונה, דכיון דהוא בעצמו אסור להוציא מביתו לחצר, כמבאר בסימן שפ"ב, אס"כ הוי רגל האסורה במקומה ואסור שלא במקומו בדריסת רגלו, וכן מוכח במאמר מרדכי סימן שפ"א: (ג) אחרי שהעוהו ב"א מהם:

הלכות שבת סימן שעח

ביאורים ומוספים

[שעה"צ ס"ק ה]

[דע, דהשקטתי פרץ הפגן אבנהם ששקעתי קטן ב⁸) וכו', שנים מאחרים השיגו על זה⁹].

8) שכתב שאם בני העליה שלא עשו גומא עירבו לעצמם, הריהם נחשבים לרגל המותרת במקומה שאינה אוסרת שלא במקומה (כמו שכתב השו"ע לקמן סי' שעח ס"ב), ומותר לזו שעשתה גומא לשפוך ישירות מביתם לגומא. אבל כשלא עירבו לעצמם שהם רגל האסורה במקומה, צריכים בני העליה שעשו גומא לשפוך את המים על המרפסת, ומשם ירדו המים מעצמם לגומא.

9) התוספת שבת (ס"ק ב) הקשה, שדין רגל המותרת והאסורה נאמר רק בחצרות שהן זו לפניו מזו, שלבני הפנימית יש רק מעבר דרך החיצונה, והדיון הוא האם רגלם אוסרת על החיצונה, או שכיון שעירבו לעצמם הרי הם כמסתלקים מהחיצונה, מה שאין כן כאן שהחצר עומדת לתשמיש שתי העליות בשוה, מה שבני עליה אחת עירבו במקום אינו נחשב ססילקו את עצמם מהחצר, שהרי החצר משמשת לשתיים בשוה, ולפיכך אף שהיא רגל המותרת מ"מ אוסרת את החצר. וכתב שיתכן שמשום זה סיים הגמ"א בצ"ע.

סימן שעח

דין תצרות הפתוחות זו לזו

[משנ"ב ס"ק ב]

ופתוחות לךשות הרבים¹⁴.

1) ופירש רש"י (עירובין מה, ב) ד"ה פתוחות) שעל יד כך כל אחת נחשבת רשות לעצמה, ואין להם דריסת רגל זו על זו. שאילו הנצרות היו זו לפניו מזו תאסור הפנימית על החיצונה, וכדלהלן בשו"ע ס"ב.

[משנ"ב שם]

והוא הדין בפתוחות למבוי².

2) כן היא גירסת הטור. והקשה הבי"ד מדוע שינה מלשון המשנה (עירובין מה, ב) שפתוחות לרשות הרבים, ונשאר בצ"ע. והעני אלמוגים (ס"ק ג) תירץ, שהטור כתב לשון זה כדי לחדש שאין האמצעית יכולה להיעשות שליח של הפנימית לערב עם החיצונה, אפילו באופן שהחצרות לא עירבו בפני עצמן, ועל ידי העירוב יהא מותר להם להשתמש בחצרות ובמבוי [כגון באופן שבמבוי יש רק את שלושת החצרות האלו], ואם כן לפנימית יש רווח גדול בעירוב, משום שעל כל פנים יש בעירוב גם צד חובה מצד ריבוי הדיורים. ומ"מ באותה חצר ואי מועיל לזכות שלא מדעת משום שנחשב זכות גמורה, כדלעיל סי' שסז ושסח]. וראה בב"ח (ד"ה שלש) שתירץ באופן אחר, ומה שהקשה בעצי אלמוגים (שם) על דבריו.

[משנ"ב שם]

והוא הדין אם תפתוחה לךשות הרבים³.

3) ושלא כמו שכתבו רש"י (שם) ורבינו יהונתן (שם יג, ב) בדפי ההי"ף ד"ה אמר רבי שמעון, שאם רק לחיצונה יש פתח לרשות הרבים, הפנימית אוסרת עליה. והקשה הדרישה (אות א), שהרי הפנימית עירבה לעצמה, והרי היא רגל המותרת במקומה שאינה אוסרת שלא במקומה. ותייץ המאמר מרדכי (ס"ק א), שרש"י פירש כך משום שכן מוכח מהמשנה שהעמידה באופן שכל החצרות

פתוחות לרשות הרבים, ומשמע שבלא זה יהיה אסור אף על פי שהיא רגל המותרת במקומה. ולפי זה נמצא, שהתנא של משנה זו סובר כרבי עקיבא (שם עה, א), שרגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה.

[משנ"ב ס"ק ג]

עירובה כזו ועירובה כזו⁴.

4) מבואר שחצר אחת יכולה לקבוע את מקום דירתה בשני מקומות, ולכן יכולה האמצעית ליתן את עירובה בשתי החצרות החיצונות. ולעיל (סי' שעב ס"ק כא) הבאנו את דברי החזו"א בענין זה.

[משנ"ב שם]

ואין דיוני תצורה באמצעית למהר"ל פלהו כי תדא⁵.

5) ואין אומרים שאחר שהאמצעית עירבה עם החיצונה והן נחשבות לאחת, כשהחצרות האמצעית ומערבת עם הפנימית תחשב לשלוחה של החיצונה לערב את כולם יחד. ובטעם הדבר פירשו בגמרא (עירובין מה, ב), שכיון שרק האמצעית עירבה עם החיצונה ושתי החיצונות לא עירבו יחדיו, גילו בדעתן שאינן רצות לערב זו עם זו.

[משנ"ב ס"ק ד]

אָל אַם נִתְּנוּ בְּשֵׁי כְּתִים, לֹא מִשְׁתַּרְי תְּחִיצוֹנוֹת זֹו כְּזֹו בִּינָן דְּלֹא מִתְּכַרִי אֶתְּדִי⁶.

6) ומה שמותר לטלטל בחצר האמצעית, ואין אומרים שכיון שנתנו את עירובם בשני בתים הריהו כחצר שיש בה כמה דיירים ושכח אחד ולא עירב שכולם אסורים, פירשו בגמרא (עירובין מה, ב) שאם אמרו דיוורן להקל [שהעירוב מתיר לחצרות לטלטל יחד], יאמרו דיוורן להחמיר [בתמיה], כלומר שאין בכוח העירוב לעשות כאילו כולם דרים בחצר האמצעית כדי שיאסרו זה על זה, כיון שאינם דרים שם ממש].

וכתב החזו"א (א"ח סי' פה ס"ק ט-ז), שאם חצר אחת עירבה לעצמה והניחה עירובה באחד מבתי החצר, נחשבים כולם כדרים בבית אחד על ידי עירוב זה, ואם חצר זו מערבת לאחר מכן עם חצר אחרת, אפשר להניח את פת העירוב גם בבית אחר שבחצר. ואף שלדעת רב ששת כשהחיצונות נתנו עירובן בשני בתים שבחצר האמצעית, החיצונות אסורות זו עם זו, צריך לומר שאם בני החיצונות יתנו עירובם באמצעית בפירוש על מנת ששלושתן יהיו כחצר אחת, יכולים הם להניח את פת העירוב בחצר האמצעית בשני בתים נפרדים, ורב ששת דיבר באופן שכל אחת מהחיצונות נתנה עירובה בסתם עם האמצעית, שאז אנו אומרים שמן הסתם אין דעתה להתערב עם החיצונה השניה כמבואר בגמרא, ומ"מ כשנתנו בבית אחד [ובכלי אחד] אנו אומרים שמן הסתם דעתם להתערב יחד. אולם ראה במשנ"ב לעיל (סי' שעב ס"ק כו) שחולק על דין זה, ובמה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק ו]

והחיצונה אסורה⁷.

7) ואם יש כרמלית שמפסיקה בין הפנימית לחיצונה, כתב החזו"א (א"ח סי' פו ס"ק יא) שאינו נחשב כחצר פנימית הפתוחה לחיצונה. וישיב בזה את קושיית השואל בשו"ת רעק"א (מהדור"ק סי' לד) על המנהג שבאופן שנפסק העירוב אותם הדרים בחצר בית הכנסת מטלטלים שם, והרי זכותם של כל בני העיר להיכנס שם, ואם כן יחשבו בני העיר לרגל האסורה במקומה ויאסרו על בני החצר

מילואים

הלכות שבת סימן שעו

המשך מעמוד הקודם

י. כ"ל, אם אחד אינו משתמש כלל והשני בתבן, לכל הדעות נותנין לזה שמשתמש בתבן.
יא. כ"ל, אם אחד משתמש לתבן והשני בשלשול, נותנין לזה שמשתמש בשלשול [משום שתשמישי דירה אפילו בקשה עדיפים על תשמישים שאינם של דירה אפילו בנחת].
יב. כששניהם משתמשים לתבן, לרש"י צ"ע אם אוסר, ולתוס' אין אוסר רק בפתח או בשלשול [כיון שלשיתם רק תשמיש דירה אוסר].

[ביה"ל שם]
נאפשר מדקדקת ולא חלק משמע גם כן דבכל ג' שרי' (21).
21) משמעות דבריו, שסובר שדעת השר"ע כדעת התוס' שדירה בלא בעלים אינה אסורה. אמנם לענין עשרה בתים זה לפנים מזה, באופן שהשנים הפנימיים לא נתנו עירוב, כתב בשע"צ לעיל (סי' שע ס"ק כו) שתלוי הדין במחלוקת רש"י ותוס' הנ"ל, ובמשנ"ב שם (ס"ק נא) סתם שאסור לטלטל מהבתים החיצונים לפנימיים, ולכאורה נראה מזה שסובר להלכה כרש"י, רצ"ע.

והאבן העזר (סי' שסג ס"ג) פסק כשיטת רש"י, וגם הבית מאיר (סי' שעא ס"א) כתב שיש להחמיר כשיטת רש"י, ובדעת החזו"א יש מבוכה רבה, שבהרבה מקומות פסק כרש"י (א"ח סי' פט ס"ק ח וסי' צ ס"ק יח וכו' וסי' צב ס"ק א), אמנם בסימנים המאחרים יותר (סי' צד ס"ק א וסי' צו ס"ק ה) הכריע כתוס', ובסי' צו שם העתיק החזו"א את הכרעת הביה"ל, וכתב בשונה הלכות (סי' שעא ס"ה), שמסקנת דעת החזו"א כתוס'. ובספר בינת שמחה (מכתב ו אות לו) הביא מכתב הגר"ח קניבסקי שכתב "גם אני עמדתי על ההערות הנ"ל, ועיין גם כן בסי' פו ס"ק יח שאו"ל בשיטת רש"י, אבל כנראה סימנים אלו נכתבו לפני שעמד עדיין בסוגיא דחורבה, ואחר שהגיע לסוגיא זו ובירר הענינים הסכים להקל, ומצינו אצלו כמה פעמים כה"ג".

ונפקא מינה המצויה בד"ן זה, במי שעוב את ביתו לשבת [והסיח דעתו מלחזור, כמבואר בשר"ע לעיל סי' שע ס"א], האם מותר לטלטל משאר הבתים או מהחצר לבית זה, ותלוי בנדון האם להלכה דירה בלא בעלים אסורה.

הלכות שבת סימן שעו

המשך מעמוד ומו

דרך המרפסת למטה, כיון שהמים יטנפו את החצר, ולכן יורידו כלים מלאים במים לחצר על מנת לשופכם בגומא, ונמצא שהם מטלטלים מים ששבתו בבית אל החצר [וכן כתב במשנ"ב סי' נ].

7) שפירש שהטעם שאסור לבני העליה שלא עשו גומא לשפוך מימיהם לחצר, שמא מתוך שיתירו להם לשפוך מים לחצר שאינה מעורבת, יבוא להוציא כלים ששבתו בבית לחצר בלי עירוב. מה שאין כן בני העליה שעשו גומא, יודעים הם שהתירו להם לשפוך רק משום שעשו גומא. ולפי טעם זה כתב הפרישה (אות ג), שאין הבדל היכן מקום הגומא, וגם אם הגומא רחוקה משתי העליות בשוה, מ"מ רק לבני עליה שעשו אותה מותר להשתמש בה, ולא לבני העליה השניה, מה שאין כן לפירוש התוס' מותר רק לאותה עליה שהגומא סמוכה אליה.

פסקו שרק כשבני עליה אחת עירבו ועשו גומא מותרים הם לשפוך מים, והקשה הבי"ח, שהרי בגמרא לא הוזכר נתני זה, ותיירץ שמדובר שיש מרפסת לפני העליות שכל בני העליות יוצאים דרכה אל החצר, ועירבו היינו שהדירים שבאותן עליות עירבו ביניהם כדי שיוכלו להוציא כלים ששבתו בבתיהם למרפסת כדי שיוכלו לשפוך את מימיהם שם, והמים ירדו אל החצר, אבל אם לא עירבו, אסור להם להוציא את המים למרפסת ולשפוך אותם שם.

[ביה"ל ד"ה ואחת]
בביתיוסף ה'התיק פירש התוספות על סוגיא זו⁶¹, ויש עוד לרמב"ם בפרוש הפשטה פירוש אחר⁶².

6) שבני העליה עשו את הגומא סמוך לעליות. ולבני העליה שלא עשו גומא אסור לשפוך מימיהם, לפי שכיון שהגומא רחוקה מהעליה, חששו חז"ל שבני העליה לא ירצו לשפוך מימיהם

הלכות שבת סימן שעח

המשך מעמוד 492

הוצרכו לבוא בשבת לתוך היקף חומת העיר הסמוכה כדי ללכת לבית הכנסת, והסתפק, א. האם אנשים אלו נחשבים רגל האסורה במקומה, ואוסרים בדריסת רגלם בתוך העיר את כל בני העיר הדרים בתוך החומה. ב. להצד שהם אוסרים, האם הם יכולים לערב עם בני העיר מחמת דריסת רגלם, או שאין עירוב מועיל לדריסת רגל.

ולגבי הספק השני כתב שאין להתיר דבר זה, מאחר שלא נמצא בתלמוד ובפוסקים שיוכל אדם לערב רק את דריסת הרגל ועדיין ישאר אסור לטלטל במקומו.

ולגבי הספק הראשון כתב, שרגל האסורה במקומה שאוסרת שלא במקומה, היינו דוקא באופן שאין לבני הפנימית דרך לחצו"א על ידי שעוברים בחיצונה, אבל כאן שבני הבתים שחורז לעיר יכולים ללכת לכל מקום שיחפצו מבלי שיעברו דרך חומת אותה העיר, אין הם אוסרים על בני העיר. והוסיף, שאף שרצונם לבוא ולהתפלל

לטלטל. והרעק"א השיב לו, שכיון שאין חייבים לעבור דרך שם אינם נחשבים לרגל האסורה שאוסרת שלא במקומה. והחזו"א ישב את המנהג, שכיון שנפסק העירוב נחשבת העיר לכרמלית, וכיון שיש כרמלית שמפסיקה בין בתים של בני העיר לחצר בית הכנסת, לא נחשב שביתם פתוח לחצר בית הכנסת, מה שאין כן בחצר פנימית וחיצונה נחשבים בתי הפנימית כפתוחים לחצר החיצונה, וכדבריו כתב רעק"א בהשטות (שם).

[משנ"ב ס"ק יא]
רגל האסורה במקומה⁶³ אוסרת שלא במקומה⁶⁴.

8) ובאופן שיש לפנימית יציאה לרשות הרבים שלא דרך החיצונה, כתב בשו"ת חנוך בית יהודה (סי' י, הובא בשע"ת ס"ק א) שאינם אוסרים על החיצונה. והביא שכן היה מעשה בק"ק פלאצק, שלאחר השריפה שהיתה שם לא יכלו לתקן את העירוב, והיהודים שגרו שם

מילואים

הַלְבוֹת שֶׁבֶת סִימָן שֶׁחַ

המשך מעמוד הקודם

[משנ"ב ס"ק יב]

דְּרָגָל הַמִּתְנָת בַּמִּקְוָה אֵינָה אוֹסֶרֶת שְׁלֵא בַּמִּקְוָה⁽¹⁰⁾.

(10) ובני הפנימית יכולים לעבור דרך החיצונה. ולענין אם מותר לבני הפנימית לטלטל מבתי החיצונה אל החיצונה, כתב בשו"ת נדע ביהודה (מהדורת או"ח סי' לט) שאסור להם. מאידך, החו"א כתב (א"ח סי' צה ס"ק יז) שבשום פוסק לא הוזכר איסור כזה, ולכן נראה שמותר להם לטלטל מהבתים שבחיצונה אל החיצונה.

[משנ"ב ס"ק טז]

לֹא מִהֶנִּי.

(11) היינו משום שעל ידי שנתרגלה החיצונה להיות רגלה בפנימית על ידי העירוב, חשובים הם כבני החצר הפנימית, ואם לא יבטל גם להם הרי יאסרו בני החיצונה על הפנימית (וכדלהלן ס"ק יז).

ואם בערב שבת קודם שקידש היום נפרצה החצר החיצונה לרשות הרבים או לכרמלית, שנמצא שאינה ראויה לערב, כתב החו"א (א"ח סי' צ כה) שבזה אין אומרים שהחיצונה תאסור על הפנימית, שכיון שאין החיצונה יכולה לערב עמה, אין אומרים שנעשו כאחת מחמת שהורגלו לערב יחד, ולכן גם בשבט אחד מהפנימית אין צורך שיבטל גם לבני החיצונה, כיון שאף ללא הביטול היא מסולקת מהם.

[משנ"ב ס"ק יז]

פְּנִימִית מִתְּרֵי.

(12) והחיצונה אסורה מאחר שאחד מהם שכח ולא עירב. ואף אם ביטל השוכח את רשותו, כתב החו"א (א"ח סי' פה ס"ק ד) שהפנימית מותרת והחיצונה אסורה, משום שמן הסתם בני הפנימית ביטלו את שותפותם עם בני החיצונה, שהם אומרים להם, הרי אתם אוסרים עלינו עד שיבטל השוכח רשותו, ולתקוני שיתפתין ולא לעותי, ואם כן נמצא שהחיצונה כלל לא עירבה. אמנם אם ידעו בני הפנימית שאחד מבני החיצונה לא עירב וסמכו על מה שיבטל את רשותו, חל העירוב לבני שתי החצרות, ואף החיצונה מותרת.

בבית הכנסת שבעיר ויש להם חלק בנחלת ה', אין לומר שמשום כך נשתעבדו בני העיר לדריסת רגלם של בני חוץ לעיר, שהרי בני העיר יכולים לתת להם ספר תורה למקומם ויתפללו שם בציבור. [ולפי מה שכתב החו"א בהערה הקודמת, במקרה זה אינם אוסרים גם ללא סברא זו, שהרי יש כרמלית המפסקת בינם לבין העיר השנית].

וכן כתב להלכה בשו"ת נדע ביהודה (מהדורת או"ח סי' לט), שדבר זה פשט היתור בכל ישראל, והמה קהילות קדרשות מוקפות חומה, וקצת יהודים דרים חוץ לחומה ובאים בשבת לבית הכנסת, ואין פוצה פה לאסור, ומסקנת דבריו שכיון שהם דרים חוץ למחיצות ואינם יכולים לערב יחד עם בני העיר, אינם אוסרים עליהם בדרסת הרגל. וכן כתב בשו"ת באר יצחק (א"ח סי' יז). [וראה הערה הבאה דעת החו"א בזה].

וחצר פנימית שיש לה פתח נוסף שפתחו לקרפף, הסתפק החו"א (א"ח סי' פו ס"ק יט) האם היא אוסרת על החיצונה מדין רגל האסורה במקומה, או שפתח לקרפף אינו נחשב לפתח אחר לענין שיחשב שאין להם דרך בחיצונה.

(9) ולענין מי שאינו יכול לערב, כתב בשו"ת נדע ביהודה (שם) שאינו אוסר, משום שרק מי שיכול היה לערב ולא עירב נחשב לרגל האסורה שאוסרת שלא במקומה, אבל מי שאין באפשרותו לערב אינו אוסר. והביא ראייה מדברי הריטב"א (עירובין נט, ב) שכתב: "כלל גדול הוא זה, שאין לך אוסר על חברו משום עירוב אלא ביכול לערב עמו ולא עירב".

והוסיף, שגם באופן שלא יכלו לערב מחמת נכרים שגרים עמם אינם אוסרים על החיצונה. אולם החו"א (א"ח סי' צה ס"ק יח) כתב, שכל דברי הריטב"א נאמרו רק כשלא יכלו לערב מחמת שאין להם מחיצות כדיון, אבל אם אינם יכולים לערב מחמת נכרים, הריהם נחשבים לרגל האסורה במקומה שאוסרת שלא במקומה. והביא ראייה מדברי הגמרא (עירובין עה, ב) שגם נכרים נחשבים לרגל האסורה שאוסרת על בני החיצונה.

הַלְבוֹת שֶׁבֶת סִימָן שֶׁחַ

המשך מעמוד 494

לביטול, וכגון, א. צריך לשכור את כל רשותו של הישראל, וכמו בביטול שצריך לבטל את כל רשותו. ב. אין מועיל לשכור משכירו ולקטיו של בעל הבית או מאורח המתארח עמו או מהמשכיר, כשם שכל אלו אינם מועילים בביטול [ובשכירות מנכר מותר לשכור בכל אופנים אלה]. אמנם ראה בשו"ת אבני נזר (א"ח סי' מה ס"ק י) שהיוקל בזה. ג. אם לאחר שהשכיר חזר המשכיר והוציא כליו הריהו אוסר, כדיון ביטול שנחשב שחזר בו מביטול. והוסיף, שאף על פי שעשה קנין שכירות, מ"מ יכול לחזור בו על ידי שמוציא את כליו לחצר, כיון שהשכירות עצמה אינה מתירה, אלא שהיא מועילה מדין ביטול, וכל שאין כאן ביטול אף השכירות אינה מתירה.

והנה כל זה כתב החו"א בביאור דעת המהר"ם (הובא ברא"ש עירובין פ"ו סי' יג) שפסק שאין מועילה שכירות מישראל, ולכן מועילה רק מדין ביטול, אבל להרא"ש (שם) שחולק על המהר"ם משמע שמועילה מדין שכירות, ואם כן יועיל גם בכל אופנים אלו, ולא נתפרש להדיא בדבריו כדעת מי נוטק להלכה [ומדברי המשנ"ב משמע שעל כל פנים לבתחילה חוששים לשיטת מהר"ם]. אולם להלן בדבריו (שם ס"ק לב) מבואר שאין מועיל לשכור משכירו ולקטיו של ישראל, והוא כדעת מהר"ם.

ס"א) שמקח שנעשה באיסור היה מקח. ובדעת היש אומרים האחרון כתב המחצה"ש (ס"ק ו), שמולשון השו"ע שכתב 'אינו מועיל, משמע שאין השכירות מועילה כלל אפילו בדיעבד, והוסיף שם, שלדעה זו אפילו בחול אין שוכרים.

[משנ"ב שם]

מִקְלִין כְּוָה⁽¹²⁾ לְעֵינַי יְמֵי הַחֵל⁽¹³⁾.

(12) ולקמן (סי' שפ ס"ק כא) כתב בשם הט"ז (שם ס"ק ו), שבישראל לא מועיל לשכור בפתות משהו פרוטה, וכן כתב הקרבן נתנאל (עירובין פ"ו סי' יג אות כ). מאידך, דעת החו"א (א"ח סי' פב ס"ק טו) שגם בישראל מועיל לשכור בפתות משהו פרוטה. וביאר, שהרי טעם הראשונים שמועילה שכירות בישראל הוא משום שהשכירות נחשבת כביטול [וכן משמע לשון השו"ע שיש אומרים ששכירות מועילה כמו ביטול], ולכן אם מסכים הישראל להשכיר בפתות משהו פרוטה הרי זה מועיל כמו ביטול. אמנם כבר הקשה הט"ז (שם) מדוע שכירות בפתות משהו פרוטה גרועה מדין ביטול, ויתרין שהרי בא עמו בתורת שכירות ואין כאן שכירות ולכן אינו מועיל.

(13) וכן כתב החו"א (שם). שלכל הדעות השכירות מועילה מדין ביטול [ראה הערה הקודמת], ולכן צריך שתעשה השכירות באופן המועיל

הלכות שבת סימן שעה שעט שפ

ביאורים ומוספים

[שו"ע ס"ה]

אף-על-פי ש'נכדים ו'דוקסים בחיצונו' (13).

גמור, ימצאו דברי רבנן כחובא ואיטלולא, ולא ניתן פה לצדוקים לרדות. ואף שמצינו שאומרים בעירובין 'תרת דסתר' [ראה בשו"ע לקמן סי' שצג ס"ג], היינו דוקא בדבר שאינו ניכר כל כך, אבל לא בדבר הניכר כמו כאן.

סימן שפ דיני בטול רשות

[שו"ע ס"א]

מה תקנתם, יבטל להם רשותו.

(1) ובתוספתא (עירובין פ"ה ה"י) שנינו, שמצוה על אדם לבטל רשותו, ואם היה אדם גדול הרשות בידו, וביאר הערוך השלחן (ס"ו) שאם הוא אדם גדול ולא נאה לו לבטל להם רשותו, יבטלו הם את רשותם לו. ומה שמצינו בגמרא (עירובין סח, א) שרבא ביטל רשותו, יש לומר ששם היו צריכים לכך מפני תינוק שהוצרך חמין למילה, כמבואר שם.

[משנ"ב ס"ק ג]

שקסלק ע'צמו מ'רשותו'.

(2) בגדר ביטול רשות כתב הרמב"ן (פסחים ב, א), שבביטול אינו מפקיר את ביתו, אלא שלאותו יום עוקר דעתו מלדור עם השותפים, כדי שיהיו הם כמי שדרים לבדם. ומשמעות דבריו שאין ענינו של ביטול אלא שקובע בדעתו שדוריו במקום אינם בתורת קבע [וכלשוך הגמרא (עירובין סט, ב) שהמבטל הוא אורח כלפי מי שביטל עבורו]. ובמג"א (ס"ד ד) משמע, שהמבטל ביתו ובדעתו לעכב בעד שכניו מלהכנס לביתו אין זה ביטול, ואין אומרים שהביטול הוא חלות ביטול גרידא, שביאר מדוע יש שמבטל רק את חצירו ואינו רוצה לבטל את ביתו, וכתב שעושה כן בכדי שלא להרבות עליו נכנסים ויוצאים, ומשמע מדבריו שאם ביטל את ביתו אינו יכול לעכב עליהם מלהכנס.

[ביה"ל ד"ה אף]

ואף-על-גב ד'נאסר למקצת שבת'.

(3) החזו"א (אור"ח סי' פח ס"ק ה) ביאר, שאין דין 'שבת שנאסרה נאסרה'. ומה שאמרו בגמרא (עירובין ע, ב) 'כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות', היינו רק לענין שאי אפשר לערב עירובי חצרות באמצע השבת, ושאי אפשר לבטל רשות בשבת [ברשות שבאה לו בשבת], ומה שאמרו שם 'חוץ ממבטל רשות', היינו שסתם ביטול מועיל אפילו נעשה באמצע השבת. והוכיח דבריו מדברי הגמרא (שם כ, א), שמחיצות הנעשות בשבת מתירות לטלטל ואין אומרים 'שבת שנאסרה נאסרה'. [וראה בביה"ל לעיל סי' שעא ס"ד ד"ה כל זמן, ובמה שכתבנו שם, שיש חולקים על כך].

סימן שעט

דיני חצרות וכתים ביניהם

[משנ"ב ס"ק ג]

תשוב לו קבית-שע'.

(1) בטעם הדבר כתב רש"י (עירובין עו, א ד"ה נעשה). שכל אחד מהבתים החיצוניים נעשה בית שער לחצר הסמוכה לו. וביאר המהרש"א (שם) שהיה אפשר לפרש שנעשו בית שער לבית האמצעי [ויחשב בית שער למי שסובר לעיל שם (ע"ה, ב) שבית שער של יחיד נחשב לבית שער], אמנם לפי האמת אינו נחשב בית שער לאמצעי, כיון שמדובר שלכל בית יש יציאה נפרדת, ונחשב לבני החצר בית שער מחמת הרגל העירוב, שמכאן העירוב שבאמצעות צריכים הם לעבור דרך הבית הסמוך להם.

[משנ"ב שם]

דנעשו כלם בית-שער לאותה חצר'.

(2) והיינו כשאין להם דרך אחרת לעבור מחצר לחצר וזולת דרך שלשה בתים אלו, אבל אם יש להם דרך אחרת, כתב הערוך השלחן (ס"ג) שאין הבתים נחשבים לבית שער, וגם הם צריכים ליתן פת.

[שו"ע ס"ב]

ש'כל אחד הניח ערוך קבית-שער של חצר אחרת'.

(3) טעם דין זה נתבאר בגמרא (עירובין עו, א), שיש לאסור את הטלטול בחצרות ממה נפשך, משום שאם נדון את שני הבתים כבית שער, הרי אי אפשר להניח עירוב בבית שער [וכמו ששינוי שם (פה, ב) הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב, וכן פסק השו"ע לעיל סי' שסו ס"ג], ואם נדון אותם כבית נמצא שיש בית שאינו מעורב המפסיק בין כל חצר למקום העירוב שלה. ואי אפשר לומר שלכל אחד נחשיב את הבית הסמוך לחצירו כבית שער ואת הבית האחר לבית גמור, משום שזה 'תרת דסתר', וכמו שפירש רש"י שם (ד"ה לא מינכרא), שאם כל בית יחשב כלפי חצר אחת כבית שער וכלפי החצר האחרת כבית

הלכות שבת סימן שעח שעט שפ

רמז

באר הגולה

ל שם בנקרא
וכשמואל, הרי"ף
והרא"ש והרמב"ם
בפרק ד' מהלכות
ערכין

(יח) או שנים בחיצונה וערכו, (יט) אין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה: הגה והוא הדין (כ) רבים שהם כחיד, ואין צריכין לערב, כדרך שנתבאר לעיל סימן שע (המגיד פרק ד): ה' לשלש חצרות זו לפניו מזו ויחיד בכל אחת, אף-על-פי שרבים דורסים בחיצונה⁽¹⁾ אינם אוסרים, שכל אחת מתרת במקומה. ואם היו שנים בפנימית ולא ערכו, הרי הם אוסרים על היחידים שבאמצעית ושבחיצונה. זה הכלל, רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, ורגל המתרת אינה אוסרת שלא במקומה:

שעט דיני חצרות ובתים ביניהם, וכו' ב' סעיפים:

א נקרא ערכין ע"ה
ב שם ע"ו בעיא
ג כריתא שם ד' שם
נפישטא

א *שתי חצרות ושלשה בתים ביניהם (א) פתוחים זה לזה ורוצים לערב יחד, חצר זה בא דרך בית שאצלו ונותן ערובו (ב) בבית שבאמצע וכן עושה השניה, (ב) ומתרים בשלששתן, שכל בית שאצל החצר (ג) חשוב לו כבית-שער ואין צריך לתן פת, והאמצעי הוא בית שמניחין בו ערוב (ד) ואין צריך לתן פת: ב' ישתי חצרות ושני בתים ביניהם ולא ערכו יחד אלא כל אחת לעצמה, ובא בן חצר זה דרך בית שאצלו והניח ערובו בבית שאצל השני, וכן עשה השני, שגם הוא הניח ערובו בבית הסמוך לחצר האחרת, לא קנו ערוב, שכל אחד מהניח ערוב בבית-שער של חצר אחרת⁽²⁾:

שפ דיני בטול רשות, וכו' ד' סעיפים:

א משנה ערכין ס"ט
ב שם ויטוף פרק ב'
ג כריתא שם ד' שם
במשנה ובבית הלל

א *אחד מבני החצר (א) ששכח ולא ערב עם האחרים, (ב) אוסר עליהם. מה בתקנתם, ובטל להם רשותו⁽¹⁾, שיאמר 'רשותי מבטלת לכם או קנייה לכם', (ג) 'ואין צריך לקנות בקנין-סודר', 'ונכול לבטל *אף

באר היטב

(ב) בבית. והתוספות דף עו כתבו דאפילו נתנו הערוב באחד מבתים הסמוכים לחצר או באחד מבתי החצר, אלו הג' בתים אין צריכין לתן ערוב, דנעשו כלם בית-שער לאותה חצר המולכת ערוב דרך עליהם לחצר אחרת, מ"א: הרמ"א סימן שצב בהג"ה סעיף ו, אלא שכתב שאין דבר זה ברור כ"כ, ועוד, דלפי"ו אינם רשאים בהאם מחוץ לרחוב לתוך הרחוב לטלטל אפילו פלים ששבתו בתוכו ואין יכולים להניח טלית וסדור שלהם באחד הבתים שברחוב ולטלטלם אח"כ מבית שהוא לבהכ"נ, ולכן המקרא ה"ר אחר, ודווקא אם היו יכולים לערב עפשה ולא ערכו אוסרים, אבל אם לא היה יכולת ביום לערב לא אסרו אחר, וכ"כ הרשב"א בערכין דף נט, ולכן לא מבטל כציר שאין מקפת מחיצה וקצתם עשו קונה וזה"ל שאין אלו חצרות להם אוסרים, אלא אפילו

באר הלקה

במשנה ברורה. והנה הט"ו מספק על דברי הבית"וסף, ודעתו דכיון שיש גמא בחצר חוששין שיוציא כלי עם שופכין לשם, והביא ראיה לזה מדברי הנב המגיד, ונביים מהאחרונים דחו ראיתו והתוספות-שבת ונהרשלוס ואלהי רבה וצציראלמגיס, דהרב המגיד לא קאי רק ארישא דדברי הרמב"ם ולא אישקא, וכלא הכי פשה ראשונים בכתב כרש"י דמנין בחצר שהיא פחותה מארבע אמות: הרשב"א והרשב"א ונהאר ורע, וכן עוד בעצ"אלמגיס דהוא הדין בימות הגשמים שאין צריכין לעוקא, וכו' בסימן שנו, אפילו בפחותה מארבע אמות יהיה הדין דשניהם מתרים: * אף משתחשף. עין במשנה ברורה. ואף-על-גב דנאסר למקצת שבת⁽²⁾, מכל מקום מהני בטול, כדאימא בבריתא ע עמוד ב דלענין בטול רשות לא

משנה ברורה

אחד מבני חצרו ולא יתן חלק בערוב: ד' (יח) או שנים בחיצונה וערכו. והינו אותם השנים לבד, אבל לא עם הפנימית. ואשמועינן בזה, דלא ימא דגזרין משום (ד) שיקברו שיש שנים בפנימית כמו בחיצונה ונבוא להתיר גם בזה, והתם כנודאי אסור מדיא, דהוי רגל האסורה במקומה: (יט) אין היחיד שבפנימית וכו'. ורצה לומר, אף שלא ערכו יחד, רגל המתרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה: (כ) רבים שהם כחיד. הינו, שהיו בפנימית האב עם בניו שמקבלים מפרס פרס, וכל כיוצא בהם, עין שם בסימן שע:

א (א) פתוחים זה לזה. והם גס"פ פתוחים לחצרות שאצלו, וקא משמע לן, דאף-על-גב דבעלמא אם בית אחד אינו נותן חלק בערוב, הוא בעצמו אסור לטלטל וגם אוסר על בני החצר, הקא יציר ששום אחד מהשלשה לא יתנו חלק בערוב ואפילו הכי מתרים הכל לטלטל, כגון אם יתנו בעלי שתי החצרות את ערובן בבית האמצעי, ומטעם שמסוס: (ב) ומתרים בשלששתן. ורצה לומר, שהם מתרים לטלטל באותן הבתים והבתים בהן אף-על-פי שלא נתנו חלק בערוב: (ג) חשוב לו כבית-שער. אחר שגני החצר (ב) מוליכין ערובן דרך צלה לאמצעית. ויש שכתבו, (ג) דהוא הדין אם נתנו שניהם הערוב באחד מבתים הסמוכים לחצרות או באחד משאר בתים שבשתי החצרות, אלו השלשה בתים אין צריכין לתן ערוב, דנעשו כלם בית-שער לאותה חצר⁽²⁾. (א) פיון שעוברים דרך עליהם להניח הערוב בה: (ד) ואין צריך לתן פת. כמבאר בסימן שסו סעיף ג:

א (א) ששכח ולא ערב. נקט 'ששכח', לאשמועינן דאפילו בכהאי גוונא אוסר כשלא בשל, אבל הוא הדין (ב) דאפילו כשהידיד ולא ערב מהני בטול: (ב) אוסר עליהם. לטלטל מבתיהם לחצר: (ג) ואין צריך לקנות בקנין-סודר. דהוא רק (ב) סוגו רשותא בעלמא, שמסלק עצמו מרשותו⁽²⁾

שער הדין

(ד) תוספות: (ב) ואפילו אם כל ימות החל אין להם רשות לעבר דרך הבתים, אפילו הכי פיון שהניחו את הערוב בבית האמצעי על-כרחך נתרצו הבתים שמשני הצדדין לעבר דרך עליהן בשבת כשיצאו לאכל הערוב. וציון בפרי"מגיד: (ג) מגן-אברהם בשם התוספות: (ג) זה השעם על ציר השני, ובציור הראשון שהניחו הערוב בבית הסמוך לחצר. השעם, דאומן שני בתים פטורים מפני שהם בית-שער לאותו בית, והבית שפניו בו הערוב פטור גס"פ, כמו שכתוב בשלחן-ערוך: (ב) דהא בטול מהני אף מבעוד יום, ויש לו ענין שהות לערב: (ג) תוספות-שבת: